

EUGENY B. PAŠUKANIS
Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm

Birikim Yayınları, 2002-2013 (3 baskı)

© 2002 Birikim Yayıncılık A. Ş.

La Théorie Générale du Droit et le Marxisme

© 1926

İletişim Yayınları 2732 • Birikim Kitapları 29

ISBN-13: 978-975-05-2643-5

© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2019, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK SEDA MİT

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Sezar Atmaca

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

EVGENY B. PAŠUKANIS

Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm

*La Théorie Générale du Droit
et le Marxisme*

ÇEVİREN *Onur Karahanoğulları*

EVGENY BRONISLAVOVIC PAŠUKANIS 10 Şubat 1891 tarihinde, Kalinin yakınlarındaki Starica'da, Litvanyalı bir köylü ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Hukuk okudu ve 1912 yılında Bolşevik oldu. Stučka'nın hukuk danışmanlığını yaptı, 1920 yılında emperyalizm üzerine bir çalışma yayımladı, 1924 yılında ise temel eseri olan *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm*'i yayımladı. 1929 yılında, devletin sönmülenmesine ilişkin görüşlerini inkâr etmek zorunda bırakıldı. Devrim sonrası ortaya çıkan en seçkin hukukçu olarak değerdendirilen Paşukanis, Moskova Hukuk Kurumu'nun yöneticiliğini ve Komünist Akademi'nin başkan yardımcılığını yaptı. Adalet Komiseri Yardımcısı olarak, başkanı olduğu Komünist Akademi Hukuk Bölümü üzerinde önemli etkisi olan, SSCB için yeni bir ceza kanunu tasarısı hazırladı. Ancak kaybolması ve yerine Vyşinskij'nin getirilmesi, Stalin'in görüşleri için önemli bir engel olan bu "liberal" tasarını boşa çıkardı. Devletin sönmülenmesi konusundaki en etkili kuramcı olmayı sürdüren Paşukanis daha Ocak 1937'de, *Pravda*'da, doktriner nedenlerle şiddetli biçimde saldırıya uğramış ve Nisan'da "halk düşmanı", "yıkıcı" vb. olarak damgalanmıştı. Daha sonra kayboldu.

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ.....	7
GİRİŞ YERİNE • KARL KORCH.....	13
ALMANCA BASKIYA ÖNSÖZ.....	28
RUSÇA İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ.....	31
GİRİŞ	
Genel Hukuk Teorisinin Görevleri.....	41
BİRİNCİ BÖLÜM	
Soyut Bilimlerde Somutun Kuruluş Yöntemleri.....	61
İKİNCİ BÖLÜM	
İdeoloji ve Hukuk.....	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İlişki ve Hukuk Kuralı.....	83
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Meta ve Özne.....	109
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Hukuk ve Devlet.....	137
ALTINCI BÖLÜM	
Hukuk ve Ahlâk Düşüncesi.....	157
YEDİNCİ BÖLÜM	
Hukuk ve Hukukun İhlâli.....	175

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

Marksizm, toplumsal ilişkilerin, bizzat bu ilişkilerin yaratıcısı ve aktörü olan insan tarafından, kavranabileceğine ilişkin en kapsamlı iddiadır. Gerçekliği kavrama ve bilme, insan etkinliğinin yaratıcılığını derinleştirmenin ve insanın, kendisi de dahil olmak üzere dünyayı dönüştürebilmesinin temelidir. Bizzat Marx ve Engels'in yazılarıyla ortaya koydukları ve sonrasında da bu damar içinde yer alan siyasal ve entelektüel etkinliklerle geliştirilen Marksizmin, "bilme/anlama yöntemi", Marx tarafından bütünsel biçimde sadece, tüm diğer ilişki biçimlerinin temeli olarak üretim ilişkilerinin çözümlenmesinde kullanılmıştır. Bununla birlikte, siyaset, din ve hukuk gibi ilk elden karşılaşılan kapsayıcı toplumsal ilişki biçimlerini çözümlene niyeti her zaman için Marx'ın tasarıları arasında yer almıştır. Bir toplumsal ilişki biçimi olarak hukuk, bütünsel bir çalışmanın konusu yapılmamış olmakla birlikte Marx ve Engels'in hukuka ilişkin, değişik konular bağlamında yaptıkları çok önemli saptamaları bulunmaktadır. Hukukun Marx ve Engels tarafından bütünsel bir açıklamasının yapılmamış olması karşısın-

da, “Marksist Hukuk Felsefesi”nden söz edilemeyeceği açıktır. Hem felsefe ve hem de hukuk Marksizm için aşılması gereken yabancılaşma alanlarıdır.

Marx ve Engels’in hukuk konusundaki incelemelerinin temel saiki hiçbir zaman için derinlemesine bir hukuk incelemesi olmamıştır. (Bununla birlikte, üretim ilişkilerinin birincil hukuksal yansımaları olan mülkiyet ve sözleşme hukuksal kurumları, bu anlamda ayrıcalıklı konulardır.) Marksizmin hukukla temel derdi, dünyaya hukuksal bakışın yanlışlığını saptamaktır. Bunun ötesinde hukuk üzerinde fazlaca durulmamıştır. Marx ve Engels’in çalışmalarında, bir hukuk felsefesi inşa etme çabası olmadığı gibi var olan hukukun sistemli ve bütünsel bir çözümlemesi de bulunmamaktadır. Bunun ötesinde, kapitalizmi aşma sürecinde veya aşmış olan bir toplumsal yapıda nasıl bir hukuk oluşacağına veya oluşup oluşmayacağına ilişkin de bir açıklık yoktur.

Marksizmi, düşünsel ve siyasal faaliyetlerinin kılavuzu olarak kullanan siyasal örgütlenmelerin gerçekleştirdiği Ekim Devrimi sonrası, hukuk alanında yaşanan gelişmeler, Marksizmin hukukla ilişkisi konusundaki yorumların ne denli önemli olduğunu göstermiştir.

Devrim sonrasında başlayan ve 1936 Stalin Anayasası ile (veya Stalin’in Mart 1939 konuşması ile) sona eren dönemde, hukuksal anlayışlar arasında, aslında devletin kaderi konusundaki tartışmayla doğrudan bağlantılı olan şiddetli bir siyasal/hukuksal çatışma yaşanmıştır. Bu dönemde Sovyet hukuk uygulaması ve kuramına, önemli temsilcileri Stučka, Kursky, Krylenko, Akulov ve Paşukanis olan –daha sonradan “revizyonist” olarak suçlanan– “meta mübadelesi okulu” olarak adlandırılabilir bir akım damgasını vurmuştur. (Paşukanis, Komünist Akademi’deki görevi, Adalet Komiseri yardımcılığı ve yazdığı *Genel Hukuk Te-*

orisi ve Marksizm adlı kitabıyla, bu okulun en etkili üyesi olmuştur.) Bu akım, Stalin'in 1936 Anayasası hazırlanırken saptadığı "hukuksal istikrar" ihtiyacı çerçevesinde girilen ve 1938 Haziran'ında "tek bir Marksist-Leninist bilimsel hukuk çizgisi" belirleyen "Sovyet Devlet ve Hukuk Biliminin Sorunları Konferansı" ile sonuçlanan hukuk savaşımında temsilcileriyle birlikte tasfiye edilmiştir. "Meta mübadelesi" okulunun temel tezine göre, genel hukuk teorisi alanında Marksist yazın çok sınırlıdır ve ancak Marx'ın toplumsal ilişkilerin kökenini araştırmak için kullandığı, mübadele ilişkilerini esas olarak alma yöntemi, hukuksal ilişkileri açıklamakta kullanılabilir. Daha önemlisi, meta mübadelesinden köken alan hukuk, sosyalist toplumda "sosyalist hukuk"a dönüşmeyecek; geçiş sürecinde, kapitalist mübadele ilişkilerinin ortadan kaldırılmasıyla bunun biçimi olan hukuk da yavaş yavaş sönmülenecek ve üretim/değişimden kaynaklanan ilişkileri düzenleyen kurallar, tıpkı mühendislik, tıp ve benzeri alanlarda olduğu gibi salt teknik kurallara dönüşecektir.

Komünist Akademi'ye de hakim olan bu okulun anlayışına göre, "sosyalist hukuk" veya "işçi sınıfı hukuku" yaratılması mümkün değildir. Bu anlayış kendini burjuva hukukunun klasik ilkelerine bağlı kalmak zorunda hissetmemiş; örneğin, suçların yasallığı ilkesini içermeyen ve kıyası öngören bir ceza kanunu tasarısı hazırlamıştır. Hukuksal biçimler, burjuva hukukundan ödünç alınmıştır; içerik, yani kapitalist üretim ilişkileri aşıldıkça, devletle birlikte hukuk da sönmülenecektir. Bu okulun ve temsilcilerinin sonunu hazırlayan temel ayrım noktası da sönmüleme konusunda ortaya çıkmaktadır. Engels'in *Anti-Dühring*'teki "*İşçi sınıfı devlet iktidarını ele geçirir ve ilk elde üretim araçlarını devlet mülkiyetine dönüştürür. Böylelikle, insanların yönetiminin yerini, şeylerin ve üretim sürecinin yönetimini alır. Devlet, ortadan*

kaldırılmaz, devlet sönümlenir” saptamasından yola çıkarak, sosyalist devletin ihtiyaçlarına uygun bir hukuk yaratma ve bunun teorisini yapma yerine, hukukun sönümlenmesinin teorisini yapmaya çalışmışlar; “işçi sınıfı hukukundan söz edilemez zira sosyalist devrimin amacı hukuku ortadan kaldırmaktır” görüşünü savunmuşlardır. Stalin’in 1930 yılındaki, “devletin sönümlenmesini hazırlamak için, şimdiye kadar var olmuş en sert ve güçlü devlet iktidarı” tezi, söz konusu hukukçuların arayışının, resmi arayışla artık örtüşmediğini göstermiştir. 1937 yılında *Pravda*’da, Paşukanis aleyhinde yayımlanan makaleler, kesin tasfiyeyi başlatmıştır. Tasfiyenin hedef ismi Paşukanis’tir. Buradaki temel sava göre, işçi sınıfı diktatörlüğüne dayanan devlet yeni bir devlettir ve bu devletin yarattığı hukuk da yeni bir tip hukuktur; Marx, Engels, Lenin ve Stalin’in ürünleri bu yeni toplumun hukuk düzenini açıklamaya yeterlidir. Bundan sonra Paşukanis’in, Komünist Akademi’de ve Adalet Komiserliği’ndeki yerini alan Vyshinsky liderliğinde, tek bir bilimsel sosyalist hukuk anlayışı benimsenmiş, Paşukanis yargılanarak, “Sovyet Devletin dayandığı hukuksal temelleri baltaladığı, Sovyet hükümetini devirmek amacıyla hukuksal teoriler geliştirdiği” gerekçesiyle ihanetten mahkum olmuş ve idam edilmiştir. Hukuk ve devlet konusunda arayış dönemi, Stalin’in, 1939 yılında 18. Kongre’de “kapitalist devletlerle çevrili bir ülkede, bu durum sürdüğü sürece, komünist aşamaya geçilse dahi devletin varlığını güçlü biçimde sürdüreceği” tezini savunmasıyla kesin olarak kapanmıştır. Marksizmden köken alan bir siyasal devrim, devletin ve hukukun aşılması anlayışı ile devrimin yarattığı yeni yapıya uygun bir devlet ve hukuk kuramı yaratma arayışı arasında bir bocalama yaşamış; siyasal mücadelede, ikinci tez hakim olmuştur.

Evgeny Bronislavovic Paşukanis ve 1924’te yayımladığı *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm* yapıtı, Marksizm ve

hukuk kavramları yan yana geldiğinde ilk akla gelen isim ve çalışmadır. Pašukanis kitabının 2. baskısına önsözde “*Marksist genel hukuk teorisi eleştirisi[nin] henüz başlangıç aşamasında*” olduğunu söylüyordu. Almanca baskıya önsözde de kitabını “*burjuva hukuk biliminin metafizik, biçimsel-mantıksal veya en iyi ihtimalle tarihsel-evrimci yöntemine karşı, maddeci-devrimci bir diyalektik yöntem geliştirme görevinin yerine getirilmesi yolunda alçakgönüllü bir girişim*” olarak tanımlıyordu. Ne yazık ki bu alçakgönüllü girişim, Sovyet Devriminin aldığı yönelim nedeniyle hem siyasal hem de hukuksal bakımdan kadük kalmış ve bugün dahi *Mark-sist genel hukuk teorisi eleştirisi* henüz başlangıç aşamasını geçememiştir.

Evgeny Bronislavovic Pašukanis’in *Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm* çalışmasının yetmiş beş yıl sonra yeniden okunmasının, çağdaş Marksist yazının sürekli kendi içine/üzerine kapanarak, tamamen kapalı bir dile ve havageçirmez bir tartışma alanına sıkışmasının sakıncalarını; Marksizmle incelenmesi gereken, örneğin hukuk gibi, büyük ve gerçek sorun alanları olduğunu ortaya koyarak hatırlatması bakımından yararlı olacağını; bunun yanısıra, hukuk alanında çalışan ve düşünsel olarak hukukun deli gömleğine girmeyi sürekli reddeden ancak, hukukçu olma pratiklerinin zorlaması altında bunalan meslektaşların, eleştirel bir hukuk kuramı üzerinde çalışmalarının önünü açabileceğine inanıyorum. Köklü eleştirisine rağmen yine de eleştirdiği kavramların uygulanmasına katlanmak ve aracılık etmek zorunda olan hukukçunun, düşünsel tatminsizliğinin yaratacağı hayal kırıklığının önüne geçecek, en azından bunu tahammül edilebilir kılacak tek yol, bizzat eleştirinin de önemli bir devrimci pratik olduğunun kabul edilmesidir.

Kitabın çevirisi, Fransızca metin (E.B. Pašukanis, *La théo-*

rie générale du droit et le Marxisme, Paris, EDI, 1970) esas alınarak ve İngilizce (E.B. Paşukanis, *The General Theory of Law and Marxism*, in *Soviet Legal Philosophy*, Harvard University Press, 1951) metinle karşılaştırılarak gerçekleştirilmiştir. Marksist klasiklerden yapılmış olan alıntılar kitaptan çevrilmiş; ancak, okuyucuya kolaylık olması amacıyla, bizim çevirimizden farklı da olsa, aynı zamanda, çevirisi bulunan eserlerin Türkçe baskılarına atıf yapılmıştır.

ONUR KARAHANOĞULLARI

GİRİŞ YERİNE*

İnceleyeceğimiz eser, “Moskova Komünist Akademisi, Hukuk Bilimi ve Siyasal Bilimler Bölümü” ile Stučka, Gojchbarg, Rejsner, Pašukanis vb. gibi Sovyet hukukçularının çabalarıyla, Sovyetler Birliği’nin kültür alanında, kökü çok eskilere dayanan hukuk biliminden türeyen yeni dal hakkında çok önemli bir fikir vermektedir. Bu eser, aynı zamanda, Marx’ın *Kapital*’inin yöntem ve ruhunun, elverişli maddi ve ideolojik koşullarda, diğer alanların yanısıra, özellikle hukuk bilimi alanında gösterdiği büyük verimliliği de ortaya koymaktadır. Batı’da, Marksistler arasında bile, geçmiş yüzyılın aşılışmış bakış açısı olarak değerlendirilen bu yöntembilimsel biçim, günümüzde Sovyetik Doğu’nun toplumbilim araştırmalarında formel bir yeniden doğuş yaşamaktadır.

(*) 1930 yılında *Archiv für die Geschichte des Sozialismus und der Arbeiterbewegung*’da (onbeşinci yıl) yayımlanan bu çalışmada Karl Korsch, iki eser değerlendirmesi yapmaktadır: E. Pašukanis, *Allgemeine Rechtslehre und Marxismus (Versuch einer Kritik der juristischen Grundbegriffe)*, Verlag für Literatur und Politik, Berlin 1929 ve Karl Renner, *Die Rechtsinstitute des Privatrechts und ihre soziale Funktion-Ein Beitrag zur Kritik des bürgerlichen Rechts*, Verlag J.C.B. Mohr, Tübingen, 1929.

Eserin en dikkat çekici niteliği de budur. Eser baştan sona, Marx'ın *Kapital*'de ve diğer eserlerinde tüm tarih ve toplumbilimleri alanlarına uygulayarak açıkladığı, ancak sadece, diğer alanlar için temel olan siyasal iktisat alanında sonuçlarına vardığı maddeci anlayışı, hukuk alanında, neredeyse tam bir kesinlikle ve “ortodoks” tarzda uygulama girişiminden başka bir şey değildir. Eserin gücü, kuramsal ilkesinin bu kesin niteliğinden kaynaklanmaktadır; ancak gelişiminin aşırı soyut, dogmatik ve “ortodoks” biçimi, sunuş sırasında daha açık biçimde ortaya çıkan zaaf ve hatalarının da kaynağıdır.

Yaşamının sonuna doğru F. Engels de, bu kuramların uygulanmasının Marksistleri “sadece içeriği değerlendirerek biçimi ihmal etmeye yani, temel iktisadi gerçeklerden çıkarılan hukuksal, siyasal ve ideolojik temsillerin ve bunun gibi bu temsiller tarafından dolayımlanan oluşum tarzını ihmal etme”ye sürüklediğini –Marx ve kendisi tarafından kurulan kuramların kusurlarına ve önemine ilişkin tarihsel gelişmenin yol açtığı diğer eleştirilerden bağımsız olarak– fark etmişti.¹

(Lassalle ve Lenin'de de olduğu gibi) Marx için, *Ekonomi Politığın Eleştirisi*'nin ünlü önsözünde (1859) belirttiği gibi, sadece özel çalışmalarının değil fakat aynı zamanda yeni maddeci diyalektik yönteminin ve toplum anlayışının da çıkış noktasını ve temel taşı oluşturan bilimin, kısaca “hukuksal ilişkiler ve devlet biçimleri”² biliminin Marx sonrası evrimi bize Engels'in saptamasının ne kadar isabetli olduğunu göstermektedir. Marx tarafından *Kapital*'in ilk bölümünde, tüm kökenleriyle açığa çıkarılan, “metanın fetiş

-
- 1 F. Mehring'e 14 Temmuz 1893 tarihli mektup. *Kernpunkte der matérialistischen Geschichtsauffassung*, adlı kitabımızda tıpkı basımı yer almaktadır (Berlin 1922).
 - 2 Karl Marx, *Ekonomi Politığın Eleştirisine Katkı* (1859), 5. B., Çev. Sevim Belli, Ankara, Sol Yayınları, 1993, s. 22-23.

niteliği” ve meta fetişizmi tarafından belirlenen sözde ekonomi biliminin fetiş niteliği, “ortodoks” Marksistlerin çoğu için, “Marksist” iktisat bilimlerinde herhangi bir sonucu olmayan basit, ölü kalıplar olarak kalmıştır günümüze kadar. Marx’ın, metanın iktisadî biçiminin maddeci eleştirisinin uzantısı olarak bir sonraki bölümün başında çarpıcı bir tarzda gerçekleştirdiği hukuk formunun maddeci eleştirisine gelince, durum daha da kötüdür.

En iyi maddeci Marksist kuramcılar bile, Marksist tezleri tek yanlı olarak yorumlamaktan başka bir şey yapmamış; tarihsel olarak ortaya çıkan tüm hukuksal ilişkilerin “içeriğinin”, onları kuran iktisadî ilişkiler tarafından kendiliğinden verildiğini ve böylece hukukun içeriğinin iktisadî olarak belirlendiğini savunmuşlardır. Marksistler için bu tez, onların maddeci hukuk anlayışı ile olgucu hukukçular ve idealist hukuk felsefecileri arasındaki farkı oluşturmaktadır. Engels (Dühring ile olan polemiki), Plekhanov ve A. Labriola gibi en derin Marksist düşünürler, burjuva hukukunun yapay eleştirileri karşısına sürekli olarak bu tezi çıkarmışlardır. Geçmişte Gumpłowicz ve Dühring, günümüzde ise, “toplumbilimsel hukuk okulu” savunucuları ve bu okulun çeşitli sosyalist akımlarda yer alan taraftarları, doğal, tarihçi, ahlâkçı çeşitli hukuk felsefesi akımlarının yaptığı hukukun ideolojik övgüsüne karşı, yürürlükteki her türlü hukuk sisteminin ve bu sistemlerde ifadesini bulan “hukuksal düşünceler”in siyasal zorlama niteliğini ve sınıfsal karakterini, vurgulamakla yetinmişlerdir.

Buna karşılık, Marx’ın yine açık biçimde belirtmiş olduğu, biçimsel görünüşü altında “hukuk”un (yani, iradelerin ilişkileri olarak hukuksal ilişkiler; ayrıca, bu ilişkilerde yer alan “hukuksal özneler” ve “hukuksal nesnelere”; hiç durmadan artan bir ideolojik çarpıtma pahasına oluşan “yasakoyucunun iradesi” ve nesnel “hukuksal düzen” yapıntıla-

rı), en iyi çarpıtılmış yansımasını meta biçiminde (yani, temel “değer” kategorisinde ve bundan çıkarılan diğer iktisadi tasarımlarda) bulan aynı toplumsal gerçekliğin fetişleştirilmiş görüngüsel biçiminden başka bir şey olmadığı gerçeğine ilişkin açık bir Marksist kavrayış günümüze kadar ek-sik kalmıştır.

Bütün hukuk felsefesinde ve hukukun temellerini konu alan Marx-sonrası incelemelerde, yalıtık kalmış iki istisna dışında, hukukun maddeci-diyalektik eleştirisi için Marx’ın belirttiği başlangıç noktasına bağlı kalan tek bir araştırma bulunmamaktadır. Söz konusu iki istisnadan (Paşukanis’in garip bir biçimde unuttuğu veya gözardı ettiği) ilki, en önemli Yeni-Kantçılardan biri olan, ancak ne yazık ki erken ölen, Emile Lask’ın hukuk üzerine yöntemsel değerlendirmelerinden oluşmaktadır. Değerlendirmeleri kısa olmasına karşın, özellikle açıkça Marx’ın meta fetişizmine ilişkin açıklamalarına başvurduğunda ve Simmel, Brodmann, Schuppe ile diğerlerinin kısmen komşu kısmen karşıt kavramlarını kavrayışlı biçimde açıkladığında, sorunu derinlemesine aydınlatmaktadır.³ Paşukanis, daha az önemli birçok yazarla hayli geniş biçimde kalem kavgasına girmiş olmasına karşın, bu yazarlarla, Lenin’in gerçekleştirdiği meşhur “içkinlik felsefesi” eleştirisi sayesinde örneğin Schuppe’ün “hukuk kavramı” incelemesine ilişkin sert eleştiri kendisine yabancı olmadığı halde, ilgilenmemiştir. İkinci istisna Marksist felsefeci G. Lukacs’ın “şeyleşme ve işçi sınıfı bilinci”ne ilişkin diyalektik çalışmasıdır. “Şeyleşme”nin (yani, kapitalist meta üretimi döneminde toplumsal gerçekliğin fetiş kılığına girmesinin) hukuk bilimindeki özel görüngülerine ilişkin açıklamalarıyla Luka-

3 Bkz. Aynı yazarın *Rechtsphilosophie*, Kuno Fischer Armağanı’nın ikinci cildinde yayımlanmıştır. *Die Philosophie im Beginn des 20 Jahrhunderts*, Heidelberg 1904, özellikle s. 37 ve devamı.

cs, Paşukanis'in elimizdeki çalışmasının öncüsü olarak değerlendirilmelidir.⁴

Yakın dönemde Marksist araştırma yöntemini “üstya-pı” konusunda ve özellikle hukuk bilminde uygulama sorununa eğilen gerçek Marksist kuramcılar arasında, çeşitli hukuksal içeriklerin ötesinde aynı zamanda hukuksal biçimin kendisini de eleştirme görevini üstlenen tek bir kimse bulunmamaktadır. Avusturyalı Marksist Renner bile, iktisadî ve toplumsal Marksist kuramları hukuk bilimi alanında verimli kılmaya yönelik ilk girişim olan, “Hukuksal Kurumların Toplumsal İşlevi”ne ilişkin çalışmasında (1904 yılında Karner takma adıyla ilk baskısını yaptı), hukukun Marksist eleştirisi temel sorununun tamamen yanından dolanmıştır. Gerçekte, hukuksal “işlev” ve “kuralların” değişimine ilişkin tüm bu araştırmalarında kapitalist devletin mevcut gerçekliğinde doğrudan bir görüngü olarak ortaya çıkan mevcut hukuk biçimini, mantığa uygun bir şekilde, genel yasa (genel irade, hukuk kuralı) olarak varsaymıştır. Bildiğimiz gibi Marx-öncesi dönemin klasik burjuva iktisatçıları dikkatlerini, özgül değer biçimini, yani tarihsel olarak belirlenmiş toplumsal üretim biçimi olarak meta üretimi biçimini biryana bırakarak, değerın büyüklüğünü çözümlenmeye odaklamışlardı.⁵ Yüzyıl sonra aynı şekilde, Marksist okuldan yetişen hukuk kuramcısı Renner de tüm ilgisini, bizzat hukuk kuralının eleştirisini bilerek ve tamamen gözardı edip ayırt ettiği iki tarihsel sürecin, hukuk kuralının “işlevinin değişmesi” ile “hukuk kurallarının değişmesi” süreçlerini çözümlenmeye odaklamaktadır.

4 Bkz. György Lukacs, *Tarih ve Sınıf Bilinci*, Çev. Yılmaz Öner, Belge Yayınları, 1998.

5 Bkz. Karl Marx, *Kapital*, c. I (1867), 4. B., çev. Alaattin Bilgi, Ankara, Sol Yayınları, 1993, s. 49 vd. (birinci kısım).